

איסור 'מדבר שקר תרחק'

האיסור בהלכה של 'מדבר שקר תרחק' נוגע רק לגבי ממונות

מעיקרי ההלכה האיסור של 'מדבר שקר תרחק' נוגע רק לגבי ממונות, וכגון, שאחד לזה מחברו ממון, ובא המלוה ללוה ותובע ממנו הממון, ועונה לו הלוה, הרי מעולם לא ליתי ממך ממון, או שהוא מודה רק במקצת הממון וכדומה.

והנה, אף במקרה שהלוה אכן רוצה לשלם לו הממון לבסוף, אלא שעתה אין לו ממון ובכדי שלא ילחוץ בו המלוה הוא טוען שלא לזה ממנו כלום, מכל מקום יש בזה איסור של 'מדבר שקר תרחק'.

או כגון אב אשר גר במדינה אחרת מבנו, ואומר לבנו שיגיע אליו ליו"ט והוא ישלם לו את הוצאת הטיקע"ט, וכוונתו של האב לסך הרגיל שעולה טיקע"ט לנסיעה, והנה הבן מצא טיקע"ט בזול, אך לאביו הוא אומר את הסך הרגיל של הטיקע"ט בכדי שישלם לו הסכום המלא, הרי שעבר בזה על מדבר שקר תרחק, כי אסור לשקר בענייני ממונות (ואין אנו דנין עתה אי יש בזה איסור גניבה, אלא על עצם אמירת השקר).

אך אם אדם שיקר לחברו בדבר סתם, וכגון שמספר לו שעתה יורד שלג בחוץ וזה אינו אמת, הרי שעל פי הלכה אינו עובר על 'מדבר שקר תרחק'.

מדברי קבלה

אכן מדברי קבלה איתא, שאיש מישראל ידבר רק את האמת ואפילו גם בסתם דברים שאין נוגעים אל הממון, וצריך האדם לייגע עצמו להגיע לידי מדה זו, אך איסור על פי הלכה יש רק באופן של שקר בממונות.

כת שקרנים אינם מקבלים פני השכינה

אמנם יש מציאות של 'כת שקרנים', והיינו כי ישנם אנשים אשר רגילים מאוד לשקר תמידין כסדרן, וכל היכא שיש להם מציאות לומר אמת או שקר הם אומרים מיד שקר, עד שכבר כמעט אינם יכולים להוציא מפייהם דבר ישר ואמת.

ובחז"ל (סנהדרין קג.) איתא עליהם דבר חמור עד למאוד, 'ואמר רב חסדא אמר רבי ירמיה בר אבא, ארבע כיתות אין מקבלות פני שכינה, כת שקרנים דכתיב (תהילים קא, ז) דובר שקרים לא יכון לנגד עיני', וזה על אף ששקריהם הם לגבי סתם ענינים ומילי דעלמא, ולא דוקא לגבי ממון

מ"מ אלו שמשקרים בכל עת ועונה הם בסוג מיוחד שאינם רואים פני השכינה רח"ל.

ובדרך אגב הבחנתי מנסיון כי עפ"י רוב הנהגה כזה בא לאנשים אלו מכיון שהיו לאותם אנשים הורים שהיו מאוד קפדנים עליהם, והתנהגו עמהם בחומרא יתירא על כל דבר שעשו שלא כהוגן.

ודבר זה הכריח את הבנים לשקר בכל עת כדי למלט את עצמם מאימת הוריהם שהיו רגיל להענישם על כל צעד ושעל, וכמו ששמעתי מאחד שהוא שקרן תמיד בדיבורו, ואמר לי בעגמא שאביו לימד אותו להיות שקרן לדאבון לב וכנ"ל.

אך עדיין צריך לדעת, כי אין זה היתר להתנהג כך, וחז"ל אמרו בהדיא כי כת זה אינם מקבלים פני השכינה, וצריך לעמול בכל תוקף להסיר מנהג רע זה ממנו.

המתחיל לשקר מעט, הרי זה ימשכנו לשקר עוד ועוד

ובאבן עזרא על מאמר הכתוב בפרשתן בעשרת הדברות (שמות כ, ז) 'לא תשא את שם ה' אלוקיך לשוא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא', אומר בתוך דבריו 'ורבים חושבים כי הנושא השם לשוא לא עשה עבירה גדולה, ואני אראה להם כי היא קשה מכל הלאוין הבאים אחריו, כי הרוצח וכו' שהם עבירות קשות, לא יוכל כל עת לרצוח כי יפחד, ואשר הרגיל עצמו להשבע לשוא, ישבע ביום אחד שבועות אין מספר, וכל כך הוא רגיל בעבירה הזאת שלא ידע שנשבע, ואם אתה תוכיחנו למה נשבעת עתה, אז ישבע שלא נשבע מרוב רגילותו בה, כי לפני כל דבור שידברו יקדימו השבועה, והוא להם ל' צחות', ע"כ.

והיינו, כי מי שמתחיל להישבע לשקר, הרי זה ירגילנו וימשכנו לשקר עוד ועוד, וסופו שיהפך לאיש שקרן בכל מהותו.

ואמינא כי זה המכוון בכתוב הנ"ל (שלכאו' יש בה כפל לשון), 'לא תשא את שם ה' אלוקיך לשוא', היינו אל תשקר בשבועה, כי אם תשקר בשבועה פעם אחת, הרי זה כבר יגרום לך כי 'כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא', שתמשיך להיות תמיד איש אשר ישא את שמו לשוא בתמידיות ותהיה לשקרן כל העת.

תועלת בשקר

אכן ישנם אופנים שונים שאם יש תועלת מלומר שקר שמותר לשקר, ונבארנו אי"ה בשיעורים הבאים. אך גם למי שהותר לו, צריך להישמר ביותר שלא יתגלגל הדבר עוד ועוד עד שימשוך להיות נמנה בין אותן כת השקרנים.